

Disertacija apie ES perskirstomųjų politikų reformas ES plėtros veiksnio kontekste

2009 m. birželio 17 d. Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institute (VU TSPMI) Darius Trakelis gynė disertaciją „ES perskirstomųjų politikų reformos: ES plėtros veiksnio vaidmuo“. Disertacijos gynimo posėdyje dalyvavo gynimo tarybos pirmininkas prof. dr. Vytautas Radžvilas, prof. habil. dr. Jonas Čičinskas, dr. Mindaugas Jurkynas, Vytauto Didžiojo universiteto prof. dr. Liudas Mažylis. Disertacijos oponentai: Mykolo Romerio universiteto prof. dr. Vygandas Paulikas ir VU TSPMI dr. Vitalis Nakrošis. Disertacijos vadovas – VU TSPMI doc. dr. Ramūnas Vilpišauskas.

Gynimo tarybos posėdžio pradžioje Darius Trakelis pristatė disertaciją – atskleidė jos tikslą, ginamuosius teiginius bei uždavinius, taip pat apžvelgė kitus analogiškus tyrimus, aptarė savo tyrimo naujumą, metodologiją, pristatė išvadas. Disertacijos tikslas – įrodyti, kad ES plėtros veiksnys, nors Europos Komisijos pasiūlymuose buvo apibūdintas kaip skatinantis iš esmės reformuoti ES bendrąją žemės ūkio politiką (BŽŪP) ir sanglaudos politiką, iš tikrųjų minėtoms ES perskirstomųjų politikų reformoms turėjo minimalią įtaką. Disertacijoje įrodinėjama, kad ES plėtra neskatinė radikalių ES perskirstomųjų politikų reformų, nes daug didesnę poveikį reformų rezultatams turėjo ES valstybių narių pozicijas nulėmę finansiniai interesai. Siekdamas užsibrėžto tikslo, autorius išsikėlė tokius uždavinius:

- parodyti, kad radikaliai ES perskirstomųjų politikų reformos yra sunaikiai įmanomos, nes institucinis ES sprendimų priėmimo kontekstas yra kur kas palankesnis *status quo* išlaikymui;
- išnagrinėti ES plėtros veiksnio, kaip skatinančio radikaliai ES perskirstomųjų politikų reformas, vaidmenį. Parodyti, kad ES plėtros veiksnio reikšmė skatinant radikaliai ES perskirstomųjų politikų reformas buvo minimizuota dar net neprasidėjus deryboms dėl Europos Komisijos pasiūlymų dėl šių politikų reformų;
- išnagrinėti paskutines ES perskirstomųjų politikų reformas (Europos Komisijos pasiūlymus, valstybių narių pozicijas, derybų eigą ir reformų rezultatus), siekiant patvirtinti toliau pateiktus ginamuosius teiginius;
- nors ES plėtros veiksnys Europos Komisijos buvo deklaruojamas kaip skatinantis esmines ES perskirstomųjų politikų reformas, Europos Ko-

misijos reformų pasiūlymuose nėra priemonių, skirtų ES plėtros iškel-
tiems iššūkiams įveikti;

- ES plėtros veiksnys valstybėms narėms buvo svarbus tik tiek, kiek atitiko jų nacionalinius interesus – finansiniai valstybių narių interesai nustelbė ES plėtros sąlygotus iššūkius ir lėmė eilines inkrementines ES perskirstomųjų politikų reformas.

Rašydamas disertaciją autorius rėmėsi tyrinėtojų, nagrinėjančių BŽŪP ir sanglaudos politiką, darbais, Europos Komisijos parengtais ES perskirstomųjų politikų efektyvumo analizės ir reformų pasiūlymų dokumentais, ES reglamentais, valstybių narių pozicijas apibrėžiančiais dokumentais ir statistiniais duomenimis. Analizuojant dokumentus ir duomenis daugiausia buvo remtasi kokybiniais tyrimo metodais. Atlikta pirminių ir antrinių šaltinių analizė vertinant Europos Komisijos reformų pasiūlymus ir valstybių narių pozicijoms turėjusius įtakos veiksnius. Be to, valstybių narių pozicijoms turėję įtakos veiksniai buvo nagrinėjami taikant lyginamąjį metodą. Buvo lyginamas veiksnių pasireiškimas valstybėse narėse siekiant nustatyti veiksnių pasireiškimo ir valstybių narių nuostatų dėl ES perskirstomųjų politikų reformų ryšį. Valstybių narių statistiniams duomenims apdoroti buvo taikomas statistinis metodas.

Disertaciją sudaro keturios dalys. Pirmojoje dalyje, prieš pradėdamas įrodinėti, kad ES plėtros veiksnys ES perskirstomųjų politikų raidai turėjo minimalią įtaką ir neskatino radikalių reformų, parodoma, kad apskritai radikali ES perskirstomųjų politikų reformos yra sunkiai įmanomos. Trumpai apžvelgiant ES perskirstomųjų politikų raidą pabrėžiama, kad visos iki plėtros proceso pradžios įvykdytos ES perskirstomųjų politikų reformos buvo inkrementinės, pasižymėjo nuolatinio šioms politikoms skirtu finansavimo didinimu ir menkais pokyčiais siekiant prisitaikyti prie besikeičiančios situacijos. Pabrėžiama, kad nusistovėjusios ES perskirstomųjų politikų sprendimų priėmimo taisyklės skatina išlaikyti *status quo* situaciją. Būtent institucinis ES sprendimų priėmimo kontekstas, BŽŪP atveju sustiprintas žemdirbių interesų grupių įtakos, lemia, kad ES perskirstomųjų politikų raida evoliucionuoja inkrementinių pokyčių keliu, nepaisant didelių šių politikų įgyvendinimo efektyvumo problemų, reikalaujančių radikalių pokyčių. Radikali reformos šiame darbe apibrėžiamos kaip pasižyminčios esminiais vykdomos politikos pokyčiais. Menkus pokyčius įtvirtinančios

reformos vadinamos inkrementinėmis. Atsižvelgiant į tai, kad Europos Komisijos 2002 m. BŽŪP reformos pasiūlyme ir 2004 m. sanglaudos politikos reformos pasiūlyme ES plėtros veiksnys buvo apibūdinamas kaip skatinantis esmines reformas, trečiojoje ir ketvirtojoje darbo dalyse, analizuojant pasiūlytas naujoves, yra vertinamas Europos Komisijos pateiktų reformų pasiūlymų radikalumas.

Antrojoje disertacijos dalyje yra nagrinėjamas ES plėtros veiksnio, kaip skatinančio radikalias ES persikirstomųjų politikų reformas, vaidmuo. ES persikirstomųjų politikų reformos – tai priklausomi kintamieji, kuriems turi įtakos nepriklausomas kintamasis – ES plėtra. Savo ruožtu ES plėtra veikė per tarpinį BŽŪP ir sanglaudos politikos reformas skatinantį veiksnių – ES persikirstomųjų politikų išlaidų didėjimą.

Tolesnėse dviejose dalyse nagrinėjamos paskutinės ES persikirstomųjų politikų reformos. Trečioje dalyje analizuojama 2002–2003 m. BŽŪP reforma, o ketvirtoje – 2004–2006 m. sanglaudos politikos reforma. Nagrinėjami Europos Komisijos pateikti reformų pasiūlymai, valstybių narių pozicijoms turėję įtakos veiksniai, derybų eiga ir reformų rezultatai. Minėtose dalyse, remiantis prieš tai atlikta ES plėtros veiksnio reikšmės sumažėjimo analize, patvirtinami disertacijoje keliami ginamieji teiginiai. Paradoma, kad būtinai iš esmės reformuoti ES persikirstomąsias politikas, siekiant atsižvelgti į ES plėtros iššūkius, teliko deklaracija, kuri neatsispindėjo nei Europos Komisijos reformų pasiūlymuose, nei tuo labiau valstybių narių pozicijose.

Išvadinėje dalyje apibendrinami tyrimo rezultatai. Autorius daro išvadą, kad ES plėtra nepaskatino radikalių ES persikirstomųjų politikų reformų. ES plėtros veiksnys, nors buvo nuolat apibūdinamas kaip skatinantis reformuoti, iš tikrųjų buvo „užgožtas“ valstybių narių finansinių interesų. Pažymėtina, kad tik susitarus dėl ES 2007–2013 m. finansinės perspektyvos, iš karto prasidėjo diskusijos dėl naujo – 2014–2020 m. – laikotarpio. Siekiant kompromiso dėl ES 2007–2013 m. finansinės perspektyvos, 2005 m. gruodžio 15–16 d. Europos Viršūnių Taryboje buvo sutarta, kad Europos Komisija turi atlikti išsamią plačios apimties peržiūrą, apimančią visus ES išlaidų aspektus. Jau 2007 m. Europos Komisija išplatino ES biudžeto peržiūrai skirtą dokumentą „Pertvarkykime biudžetą ir pakeiskime Europą“, taigi vėl inicijavo diskusijas dėl esminių ES biudžeto, kuriame vis dar beveik 80 proc. lėšų yra skiriama ES persikirstomosioms politikoms, reformų. Tai tik patvir-

tina disertacijos išvadas, kad 2002–2003 m. BŽŪP reforma ir 2004–2006 m. sanglaudos politikos reforma tebuvo inkrementinės ir nepašalino esminių pokyčių poreikio. Kita vertus, ES plėtra padidino interesų įvairovę ES ir, atsižvelgiant į sprendimų dėl ES perskirstomųjų politikų reformų priėmimo specifiką, sustiprino *status quo* tendencijas, o tai reiškia, kad ir ateityje šių politikų srityje labiau tikėtini inkrementiniai, o ne radikalūs pokyčiai.

Pasibaigus viešai diskusijai, politikos mokslų gynimo taryba surengė slaptą posėdį, kuriame vertinta ginama disertacija. Gynimo tarybos posėdžio pabaigoje pranešta, kad taryba, įvertinusi Dariaus Trakelio disertaciją, nutarė suteikti jam socialinių mokslų srities politikos mokslų krypties daktaro laipsnį.

ALGIMANTAS JANKAUSKAS